

WYBUR ZAJĘĆ
WIDZISZ BŁĄD?

Przedmioty do wyboru

Autorka: Mateusz Kopaczyński
Korekta: Julia Sobolewska
Skład: Jakub Persjanow

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Zadanie publiczne współfinansowane jest ze środków
otrzymanych od Ministerstwa Edukacji i Nauki

Warszawa, 2021 r.

Spis treści

Wstęp.....	2
Terminologia.....	4
Program studiów.....	4
Punkty ECTS.....	6
Sylabus.....	8
Przedmioty obowiązkowe.....	10
Przedmioty fakultatywne.....	10
Przedmiot, na którym obecność jest obowiązkowa	11
Zasady dotyczące przedmiotów do wyboru.....	13
Realizacja przedmiotów do wyboru.....	16
Pozorny wybór.....	20
Dobre praktyki i rekomendacje dla uczelni.....	23
Złe praktyki.....	27
Podsumowanie.....	29

Wstęp

Na pojęcie indywidualizacji kształcenia składa się wiele czynników, które umożliwiają studentom modyfikowanie swojej ścieżki kształcenia, a co za tym idzie pogłębiania zainteresowań naukowych oraz rozwój umiejętności praktycznych. Studia w Polsce prowadzone są na określonym kierunku, poziomie i profilu na podstawie programu studiów, który określa m.in. przedmioty, które student zobowiązany jest zaliczyć w zakresie wskazanym w programie studiów, aby móc go w całości zrealizować i tym samym ukończyć studia. Sam program przewiduje wiele elementów, które prowadzą do uzyskania dyplomu. Są to przede wszystkim przedmioty, które student musi zrealizować trakcie studiów, a na które składają się m.in. konkretne efekty uczenia, treści programowe prowadzące do ich nabycia oraz zasady weryfikacji zdobywanych na danych zajęciach wiedzy,

umiejętności i kompetencji społecznych. Istotną częścią każdego programu studiów są tzw. przedmioty do wyboru, czyli pula zajęć, które student może indywidualnie dobierać i tym samym kształtować swój program studiów. Niniejsza publikacja ma na celu opis i analizę przedmiotów do wyboru, w tym wskazanie dobrych i złych praktyk związanych z omawianym zagadnieniem.

Terminologia

Program studiów

Program studiów, czyli opis realizacji studiów na danym kierunku wraz ze wskazaniem wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które student nabędzie po ukończeniu studiów. Na program studiów składają się m.in.:

- ✓ efekty uczenia się, czyli wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne, które nabywa student po ukończeniu określonych studiów oraz opis procesu prowadzącego do ich osiągnięcia;
- ✓ punkty ECTS;
- ✓ forma/formy studiów;
- ✓ tytuł zawodowy nadawany absolwentom;
- ✓ zajęcia lub grupy zajęć, niezależnie od formy ich prowadzenia, wraz z przypisaniem do nich

- efektów uczenia się i treści programowych, zapewniających uzyskanie tych efektów;
- ✓ łączna liczba godzin zajęć;
 - ✓ sposoby weryfikacji i oceny efektów uczenia się osiągniętych przez studenta w trakcie całego cyklu kształcenia;
 - ✓ łączna liczba punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć prowadzonych z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia;
 - ✓ liczba punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych, nie mniejszą niż 5 punktów ECTS – w przypadku kierunków studiów przyporządkowanych do dyscyplin w ramach dziedzin innych niż odpowiednio nauki humanistyczne lub nauki społeczne;

- ✓ wymiar, zasady i formę odbywania praktyk zawodowych oraz liczbę punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach tych praktyk (jeżeli zostały przewidziane);

Punkty ECTS

ECTS to skrót od “European Credit Transfer System”, w tłumaczeniu na język polski, “Europejski System Transferu Punktów”. Są to zasady opracowane przez Komisję Europejską w celu ujednoczenia studiowania na europejskich uczelniach. Punkty ECTS odzwierciedlają średni nakład pracy, którą przeciętny student musi poświęcić, aby nabyć określoną wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne oraz przejść pozytywnie weryfikację, jaką jest np. egzamin. Jeden punkt ECTS to od 25 do 30 godzin pracy studenta. W te godziny wlicza się zarówno zajęcia organizowane przez uczelnię (tzw. „godziny

kontaktowe”) jak i jego indywidualną pracę związaną z danym przedmiotem, np. przygotowanie się do zajęć, zaliczeń, egzaminów, itp. – tzw. „samokształcenie” lub „godziny niekontaktowe”). Liczba punktów ECTS przypisana przedmiotom lub grupom przedmiotów nie jest miarą ich znaczenia/wagi w procesie kształcenia – przedmiot o niższej liczbie punktów ECTS może być tak samo ważny jak ten o wyższej liczbie punktów. Do ukończenia studiów pierwszego stopnia trzeba zgromadzić przynajmniej 180 punktów ECTS, na drugim stopniu liczba ta wynosi 120 punktów ECTS. Studia jednolite magisterskie powinny przewidywać z kolei minimum 300 punktów ECTS do ich ukończenia, a w przypadku studiów trwających 11 albo 12 miesięcy (np. kierunek lekarski) 360 punktów ECTS. Nie ma natomiast żadnego górnego limitu liczby punktów ECTS, które student może nabyć w trakcie danych studiów.

Sylabus

Sylabusy, nazywane też często kartami przedmiotów, to szczegółowe opisy poszczególnych zajęć (przedmiotów), będących elementem programu studiów danego kierunku. Najczęściej zawierają następujące informacje:

- ✓ nazwa przedmiotu;
- ✓ wymiar godzinowy;
- ✓ semestr, na którym prowadzony jest przedmiot;
- ✓ formy zajęć w ramach przedmiotu;
- ✓ liczby punktów ECTS przypisana do przedmiotu;
- ✓ dyscyplina, do której przyporządkowany jest przedmiot;
- ✓ język, w którym prowadzony jest przedmiot;

- ✓ efekty uczenia się dla przedmiotu wraz z ich odniesieniem do kierunkowych efektów uczenia się;
- ✓ treści programowe;
- ✓ metody kształcenia;
- ✓ formy, metody i zasady weryfikacji efektów uczenia się;
- ✓ osoba prowadząca przedmiot;
- ✓ wymagana literatura.

Przedmioty obowiązkowe

Przedmioty obowiązkowe to zajęcia, czyli składowe programu studiów, których ukończenie jest niezbędne, zgodnie z danym programem studiów, do ukończenia konkretnego kierunku. Przez ukończenie rozumiemy nabycie przewidzianych dla przedmiotu efektów uczenia się oraz pomyślne przejście procesu ich weryfikacji.

Przedmioty fakultatywne

Przedmioty fakultatywne to zajęcia, których zaliczenie nie jest niezbędne, zgodnie z danym programem studiów, do ukończenia konkretnego kierunku i tym samym potwierdzenia nabycia określonych w programie studiów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, choć często program studiów stawia przed studentami

wymóg realizacji określonej liczby takich przedmiotów z puli przedmiotów do wyboru. Najbardziej powszechną formą przedmiotów fakultatywnych, nazywanych też czasami „fakultetami”, są właśnie przedmioty do wyboru.

Przedmiot, na którym obecność jest obowiązkowa

Należy rozróżnić dwa pojęcia – przedmiotowy obowiązkowe, czy też używając alternatywnej nazwy - przedmioty obligatoryjne oraz przedmioty, na których obecność jest obowiązkowa. Te drugie opisują sytuację, w której w zasadach zaliczenia konkretnych zajęć znajduje się wymóg obecności podczas godzin kontaktowych. Takimi przedmiotami mogą być zarówno przedmioty obowiązkowe jak i przedmioty fakultatywne. Zasady w tym zakresie

powinny ustalać regulamin studiów uczelni oraz sylabusy poszczególnych przedmiotów.

Zasady dotyczące przedmiotów do wyboru

- Zgodnie z § 3 ust. 3 rozporządzenia ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz.U.2021.661 t.j.), dalej zwanego w niniejszym opracowaniu „Rozporządzeniem”, uczelnia powinna zapewnić w programie studiów możliwość wyboru przedmiotów w zakresie minimum 30 % całości punktów ECTS wymaganych do ukończenia studiów.
- Jako przedmioty do wyboru mogą być realizowane także punkty ECTS, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 7 Rozporządzenia.

Zgodnie z wskazanym przepisem program studiów musi przewidywać minimum 5 punktów ECTS, jakie student musi uzyskać w ramach zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych.

- Możliwość i obowiązek zapewnienia wyboru przedmiotu doznaje znaczących ograniczeń w przypadku kierunków, do których przypisano standardy kształcenia. Standardy kształcenia to zbiór reguł i wymagań w zakresie kształcenia, dotyczących sposobu organizacji kształcenia, osób prowadzących to kształcenie, ogólnych i szczegółowych efektów uczenia się, a także sposobu weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się. Standardami kształcenia objęte są kierunki przy kształceniu przygotowującym do

wykonywania zawodów: lekarza, lekarza dentysty, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty, ratownika medycznego, lekarza weterynarii, architekta i nauczyciela.

Realizacja przedmiotów do wyboru

Realizacja obowiązku zapewnienia przedmiotów do wyboru może przybrać różne formy. Najbardziej powszechnym sposobem, co potwierdziły analiza raportów Polskiej Komisji Akredytacyjnej oraz badanie ankietowe studentów w całej Polsce, dokonane przez Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej, jest udostępnienie puli przedmiotów, z których studenci dokonują wyboru niezbędnej ich liczby, aby zdobyć wymagane programem studiów punkty ECTS. Oprócz tego, uczelnie przewidują również wybór specjalności, ścieżek kształcenia, a także modułów, czyli pakietów zawierających kilka przedmiotów do zaliczenia. Możliwość wyboru przedmiotów może dotyczyć wszystkich lat studiów albo być ograniczona, np. tylko do ostatnich lat, zakładając, że decyzyjność studenta powinna dotyczyć sytuacji, w której nabył on podstawy wiedzy, umiejętności

i kompetencji społecznych z danego kierunku, więc samodzielnie może zdecydować o kierunku rozwoju w zakresie bardziej specjalistycznym.

Istnieją zróżnicowane zasady dotyczące wybierania przedmiotów na studiach. Do najpowszechniejszych należy tzw. reguła „kto pierwszy, ten lepszy”, która opiera się na otwarciu rejestracji dla wszystkich studentów o tej samej porze i możliwości zapisania się na dany przedmiot do momentu wyczerpania limitu. Stosowane są także kryteria determinujące kolejność zapisywania się. Najczęściej jest to średnia ze studiów – kolejność zapisywania się uzależniona jest od średniej uzyskanej przez studenta w dotychczasowym toku studiów albo ostatnim roku akademickim, ewentualnie semestrze. Innym sposobem jest przyznanie specjalnego wyróżnienia dla studentów, którzy osiągają wysokie wyniki

w nauce, a także angażują się naukowo, sportowo, artystycznie lub społecznie. Osoby takie oprócz nagrody pieniężnej oraz wyróżnienia mogą otrzymać także pierwszeństwo w zapisie na zajęcia (zbliżony system funkcjonuje na Uniwersytecie SWPS w ramach nagrody „VIS – Very Important Student”). Uczelnia przewiduje też rozwiązania oparte na losowaniu albo wyborze przedmiotu dla całej grupy przez decyzję większości studentów. Wątpliwym jednak wydaje się uznanie tego ostatniego rozwiązania jako spełniającego wymogi wyboru przedmiotu, ponieważ finalnie tylko jeden przedmiot obieralny jest realizowany – ten wybrany przez większość studentów.

Ciekawym oraz istotnym z perspektywy praw studenta zagadnieniem jest również problematyka obowiązku zaliczenia przedmiotów fakultatywnych, na które student się zapisał. Istnieją 3 stosowane

w tym aspekcie rozwiązania. Pierwsze polega na tym, że jeżeli student zadeklarował przedmiot fakultatywny, to jest zobowiązany do zaliczenia zadeklarowanych zajęć do końca trwania studiów, aby móc ukończyć cykl kształcenia. Z obowiązku tego może zwolnić go osoba upoważniona do podejmowania rozstrzygnięć w sprawach studenckich (np. prodekan ds. studenckich) po zaistnieniu okoliczności wskazanych w regulaminie studiów lub programie studiów. Drugie rozwiązanie daje dużą swobodę studentowi, ponieważ nawet po zadeklarowaniu przedmiotu do wyboru może on z niego zrezygnować i nie będzie musiał zaliczać takich zajęć, aby ukończyć studia (oczywiście przy zastrzeżeniu, że spełni inne wymogi programu studiów, w tym wyrobi odpowiednią liczbę punktów ECTS). Można również wskazać rozwiązanie trzecie, polegające na tym, że student ma prawo zapisać się na przedmiot, ale nie deklorować go w ramach danego programu studiów, tylko uczęszczać na

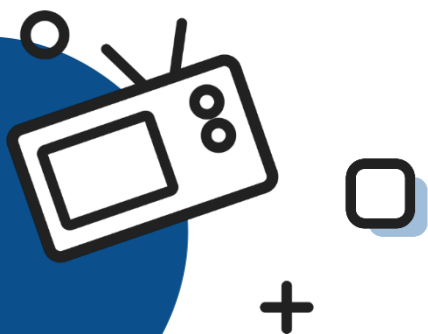
zasadach „wolnego słuchacza”, czego konsekwencją jest brak negatywnych następstw niezaliczenia takich zajęć.

Pozorny wybór

Niestety, w procesie nauczania, zdarzają się sytuacje, w których program studiów i uczelnia tworzą pozorny wybór przedmiotów, aby zrealizować wymagania stawiane im przez Rozporządzenie. Pozorność wyboru może przybrać różne postacie. Mogą to być sytuacje, w których mimo puli przedmiotów do wyboru, otwierany jest tylko jeden, a studenci, którzy zapisali się na inny przedmiot mogą realizować tylko ten wybrany przez większość ich koleżanek i kolegów. Inną formą pozorności jest danie studentom możliwości wyboru z puli przedmiotów, które są zajęciami tego samego typu. Przykładowo wybór sposobu realizacji zajęć

z wychowania fizycznego (np. piłka nożna albo pływanie), wybór języka obcego w ramach lektoratu czy wybór tematyki seminarium dyplomowego. Każdy z powyższych przykładów to nadal jeden przedmiot, który studenci muszą zaliczyć w trakcie cyklu kształcenia, ale mogą wybrać sposób, formę oraz tematykę jego realizacji. Nie zmienia to faktu, że takie rozwiązanie nie spełnia przesłanki wyboru, o którym mowa w Rozporządzenie. Podobnie sytuacja się ma w przypadku prowadzenia na danych studiach tzw. „specjalności”. Nawet jeżeli program przewiduje kilka ścieżek kształcenia, zwłaszcza w sytuacji gdy student podejmuje decyzję w tym przedmiocie już na pierwszym roku, to program studiów powinien, w ramach konkretnych specjalizacji, przewidywać realną możliwość kształtowania takiej ścieżki. Nie wystarczy sam wybór sztywnej specjalizacji na całe studia. Inne stanowiska niż wskazane wyżej prowadziłyby do negatywnych następstw

i zmniejszenia praw studenta do możliwości indywidualizacji studiów.

Dobre praktyki i rekomendacje dla uczelni

Na podstawie analizy raportów oraz badania ankietowego, zrealizowanych przez Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej, a także obserwacji uczelni w Polsce, można zdiagnozować następujące dobre i pożądane praktyki związane z przedmiotami do wyboru:

1. Istnieją w Polsce kierunki, na których zajęcia do wyboru stanowią prawie cały program studiów (np. filozofia II st. prowadzona na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie zajęcia do wyboru stanowią 100% programu studiów).
2. Tworzenie wielu specjalistycznych ścieżek z elastycznymi przedmiotami, dzięki czemu studenci mogą swobodnie kształtować swoją naukę.

-
-
-
3. Realizacja wymogu minimum 5 punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych poprzez zajęcia do wyboru.
 4. Zajęcia do wyboru powinny być w większości zajęciami specjalistycznymi, które dopełniają wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne studenta zdobyte w trakcie realizacji programu studiów.
 5. Ze względu na swój charakter, przedmioty do wyboru powinny być prowadzone w małych grupach, aby zapewnić jak najbardziej indywidualne podejście do studenta
 6. Realizacja przedmiotów do wyboru we współpracy z innymi uczelniami, otoczeniem społeczno-gospodarczym, a także w ramach współpracy międzynarodowej.

7. Zapewnienie równego dostępu do zajęć do wyboru. Ewentualne pierwszeństwo zapisu powinno opierać się na jasnych i sprawiedliwych zasadach.
8. Bogata oferta przedmiotów do wyboru.
9. Przedmioty do wyboru powinny w części być prowadzone w językach obcych, aby rozwijać umiejętności studenta i podnosić poziom internacjonalizacji studiów.
10. Przedmioty do wyboru oferują szeroki zakres podejmowanych tematyki tak, aby student miał realną możliwość wyboru ścieżki kształcenia zgodnie ze swoimi zainteresowaniami (brak monotematyczności).
11. Odpowiednie dostosowanie harmonogramu studiów (np. zostawienie jednego/dwóch dni

w tygodniu na realizację tylko przedmiotów do wyboru).

12. Monitorowanie i regularna ewaluacja oferty przedmiotów do wyboru na podstawie m.in. opinii otrzymywanych od studentów.

13. Brak limitów zajęć do wyboru, które może zrealizować w cyklu kształcenia student

Wyżej wskazane rozwiązania wydają się być pożądane pod kątem zapewnienie możliwości indywidualizacji kształcenia dla studentów poprzez pulę przedmiotów do wyboru.

Złe praktyki

Przedmioty do wyboru to nie tylko dobre praktyki, ale także te gorsze sytuacje. Na podstawie analizy raportów oraz badania ankietowego, zrealizowanych przez Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej, a także obserwacji uczelni w Polsce, można zdiagnozować następujące złe i niepożądane praktyki związane z przedmiotami do wyboru:

1. Stwarzanie pozorności wyboru.
2. Nieotwieranie specjalności, ścieżek, przedmiotów, które widnieją w programie studiów.
3. Brak jasnych reguł zapisów na przedmioty do wyboru.
4. Zbyt duże grupy zajęciowe.
5. Brak przedmiotów do wyboru w języku obcym.

6. Ubogi katalog przedmiotów do wyboru.
7. Przedmioty do wyboru o tej samej tematyce, a nawet z tożsamymi efektami uczenia się i treściami programowymi, a różniące się jedynie nazwą.
8. Występowanie specjalności/ścieżek które odbiegają efektami od efektów kierunkowych dla danego programu studiów.
9. Brak odpowiedniego dostosowania harmonogramu studiów, który pozwalałby realizować przedmioty do wyboru.
10. Brak przekazywania niezbędnych informacji studentom, które dotyczą przedmiotów do wyboru oraz dodatkowych aktywności zapewnianych przez uczelnie.
11. Losowe przydzielanie przedmiotów do wyboru.

Podsumowanie

Przedmioty do wyboru stanowią jedną z istotniejszych metod zapewnienia studentom realizacji prawa do elastycznego kształtowania swojej ścieżki na studiach. Mogą one przybrać wiele form, a także być realizowane na wiele sposobów. Jak wykazano w niniejszej publikacji istnieje wiele dobrych praktyk, które powinny być kontynuowane i rozwijane przez uczelnie. Niestety, oprócz tych pozytywnych stron, w praktyce akademickiej można zaobserwować także równie wiele tych gorszych praktyk związanych z przedmiotami do wyboru. Zasadnym byłoby, aby uczelnie wymieniały się doświadczeniami z zakresu związanego z projektowaniem programów studiów i kreowaniem polityki kształcenia. Przedmioty do wyboru są bowiem, oprócz wymogu stawianego przez przepisy prawa powszechnie obowiązującego, skutecznym narzędziem do rozwijania pasji wśród

studentów. Udział w specjalistycznych zajęciach, których tematykę mógł wybrać sam ich uczestnik może być bodźcem motywującym studenta do dalszej działalności naukowej lub społecznej. Zapewnienie odpowiedniego i efektywnego systemu przedmiotów do wyboru, a przede wszystkim szerokiego katalogu ich dostępności przyczynia się w sposób znaczący do rozwoju indywidualizacji kształcenia w szkolnictwie wyższym w Polsce.

WYBUR ZAJĘĆ
WIDZISZ BŁĄD?

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Zadanie publiczne współfinansowane jest ze środków
otrzymanych od Ministerstwa Edukacji i Nauki